

29.03.2021

POL-2021-32036

Eduskunnan hallintovaliokunnalle

Länsi-Uudenmaan poliisilaitoksen lausunto

Eduskunnan hallintovaliokunta on pyytänyt Länsi-Uudenmaan poliisilaitokselta lausuntoa hallituksen esityksestä HE 39/2021 vp laiksi liikkumisvapauden ja lähikontaktien väliaikaisesta rajoittamisesta. Esitys on valmisteltu valtioneuvoston kanslian johdolla ja poliisitoimesta vastaavan sisäministeriön edustaja on osallistunut asian valmisteluun.

Lain tarkoituksena on ehdotuksen 1 §:n mukaan rajoittaa tilapäisesti ihmisten fyysisiä lähikontakteja ja pyrkiä estämään yleisvaarallisen covid-19 -tartuntataudin leviäminen. Ehdotuksen säännökset antavat poliisille kohtuullisen selkeää ohjausta suorittaa yleisillä paikoilla lähikontaktien valvontaa. Ehdotuksessa ei kuitenkaan ole riittävän syvästi pohdittu kahta reaalista uhkakuvaa; 1) tahallisia suuria mielenosoituksia ehdotuksen liikkumisrajoituksia vastaan ja 2) tautikeskittymää tietyille alueille, jolloin vaadittaisiin alueen täydellistä eristämistä. Näihin uhkakuviin varautumisen vuoksi ehdotusta tulisi vielä täydentää. Näiden tilanteiden pitkittyessä poliisi tarvitsisi avukseen muita viranomaisia, erityisesti puolustusvoimia poliisin apuna eristystehtävissä. Myös ilmaantuvuustietojen saanti paikkakuntien tartuntatautilääkäreiltä tulisi olla mahdollisimman reaaliaikaista tautiryppäiden eristämiseksi.

Liikkumisrajoitusta sääntelevä ehdotuksen 2 § jättää avoimia kysymyksiä siitä, mitä tarkoitetaan kiellolla poistua asuinpaikalla olevan kiinteistön suljetusta tai rajatusta pihapiiristä. Säännöksen perusteluissa on laajastikin avattu sitä, mitä tarkoitetaan henkilön asuinpaikalla. Sen sijaan omakotialueet pois lukien kaupunkipaikoissa ei juurikaan ole suljettua tai rajattua pihapiiriä. Muualla lainsäädännössä käytetään vastaavissa tilanteissa ilmaisu asuinpaikan ”välittömässä läheisyydessä”, jota voisi myös tässä tapauksessa käyttää. Koska tavoitteena on lähikontaktien rajoittaminen, ei ole oleellinen kysymys, miten määritellään asuinkiinteistön välitöntä läheisyyttä.

Kokonaan sääntelemättä näyttää jääneen tilanne asunnottomien osalta. Heitäkin asuu liikkumisrajoitusten piirissä olevilla alueilla huomattava määrä. Poliisi tulee käyttämään asunnottomien sekä muidenkin vähäosaisten osalta hyvin inhimillistä harkintalinjaa ehdotetun lain toteuttamisen valvonnassa. Poliisi ei tule käyttämään etnistä profilointia alueellisten tautiryppäiden valvonta- ja eristämistoimissa.

Rajoitusten poikkeuksista esitetään säädettäväksi ehdotuksen 3 §:ssä. Valvonnan näkökulmasta liikkumisen välttämättömyys tulee voida esittää luotettavalla tavalla suullisesti tai kirjallisesti valvontatapahtumassa siten, ettei liikkumisoikeus jää valvovalle poliisille epäselväksi. Poliisin tulee voida todeta henkilön antamasta selvityksestä, onko hänellä oikeus liikkumiseen vai syyllistyykö henkilö teollaan ehdotuksen 6 §:ssä tarkoitettuun liikkumisrajoituksen rikkomiseen. Poliisilla ei ole resursseja suorittaa asiassa laajempaa esitutkintaa, vaan henkilön liikkumisrajoituksen rikkomisen käsitellään heti tapahtumapaikalla. Samoin menetellään kasvomaskin käyttöpakkorikkomuksen osalta. Näistä poliisin käyttämistä menettelyta-voista olisi hyvä olla maininta hallintovaliokunnan lausunnossa.

Ehdotuksen 5 §:n 1 momentissa esitetään poliisille toimivaltuutta saada henkilö antamaan poliisin pyynnöstä selvitys liikkumisensa määränpäästä ja tarkoituksesta sekä hänellä olevasta 3 §:ssä tarkoitetusta perusteesta poiketa laissa säädetyistä rajoituksista.

Saman pykälän 2 momentissa annettaisiin poliisimiehelle oikeus määrätä väkijoukko hajaantumaan tai siirtymään, jos esitettyjä liikkumisrajoituksia ei noudateta. Jollei hajaantumis- tai siirtymismääräystä noudateta, poliisimiehellä olisi oikeus hajottaa väkijoukko voimakeinoin sekä ottaa niskoitteleva henkilö kiinni. Poliisin tulisi ehdotuksen mukaan rajata toimenpiteensä koskemaan vain niitä henkilöitä, joiden menettelystä väkijoukon hajottamisen tai siirtämisen tarve aiheutuu.

Nämä toimivaltuudet sisältyvät jo voimassa olevaan poliisilakiin, eivätkä sinänsä antaisi mitään uusia toimivaltuuksia kieltojen ja rajoitusten valvontaan. Mahdollisia puuttumistilanteita arvioitaisiin poliisilaista tutuilla toimivaltuuksilla yleisen järjestyksen ja turvallisuuden vaarantamisina ja häiriöinä.

Poliisille tulisi säätää kuitenkin lisätoimivaltuutena oikeus päästä koti- tai julkisrauhan suojaamalle alueelle tarkastamaan tavataanko siellä henkilöitä, jotka eivät ole noudattaneet kieltoa poistua kotiosoitteesta hyväksytyllä poikkeusperusteella. Tauti leviää erityisesti sisätiloissa ja siksi tulisikin poliisille saada toimivalta päästä selvittämään, onko liikkumiskieltoa rikottu.

Poliisilla ei ole omaa reserviä, vaan se hoitaa uudet tehtävät normaali- ja poikkeusoloissa olemassa olevalla noin 7450 poliisin resurssillaan. Tässä liikkumisrajoitusten valvonta uutena tehtävänä veisi merkittävästi poliisin resurssia ja edellyttää tehtävien priorisointia ja resurssien siirtoja muun muassa rikostorjunnasta valvontatehtäviin. Tämä heijastuisi esimerkiksi rikostutkinnan läpivirtausaikaan ja liikennevalvonnan tasoon. Poliisi kykenisi rajoitusalueiden sisällä hoitamaan vain välttämättömät perustehtävät.

Poliisin reservin puuttumisen takia hallintovaliokunnassa tulisi pohtia, olisiko tarpeen uudelleen käynnistää valmistelu poliisireservin luomiseksi erityisesti nyt, kun sisäisen turvallisuuden uutta ohjelmaa ollaan sisäministeriön johdolla valmistelemassa.

Edellä mainituissa uhkakuissa poliisi tarvitsisi muiden viranomaisten apua. Puolustusvoimien virka-apusta poliisille annetun lain (781/1980) 2 §:n mukaan poliisilla on oikeus saada Puolustusvoimilta virka-apua silloin, kun sen omat voimavarat osoittautuvat riittämättömiksi tai siltä puuttuu tehtävän

suorittamiseen tarvittavaa erityishenkilöstöä tai -välineistöä. Virka-apua voi pyytää Poliisihallitus, joka toimivaltaisena viranomaisena arvioi virka-avun tarvetta ja käyttömahdollisuuksia. Yleissäännökset muiden viranomaisten velvollisuudesta antaa poliisille virka-apua ovat poliisilain 9 luvun 2 §:ssä. Virka-aputilanteissa on kyse poliisille kuuluvan tehtävän suorittamisesta poliisin johdolla. Virka-aputehtävät edellyttävät aina poliisin osallistumista tehtävän suorittamiseen, eikä virka-apua antava viranomainen voi hoitaa virka-aputehtäviä itsenäisesti.

Esitykseen sisältyy kaksi rangaistussäännöstä, joissa poliisi voi määrätä sakon tai rikesakon. Näistä on säädetty omat oikeussuojakeinot. Sen sijaan poliisitoiminnassa annettavat kehotukset ja käskyt liikkumisen rajoittamiseksi ovat tosiasiallista poliisitoimintaa, josta päätöksestä ei voi valittamalla hakea muutosta. Ainoaksi keinoksi jäävät esimiehelle tai ylimmille lainvalvojille tehtävä kantelu, missä ratkaisussa linjataan, mikä olisi ollut lainmukainen menettely tilanteessa. Kanteluratkaisun ohjaava vaikutus ei ajallisen kulumisen vuoksi saavuta meneillään olevaa toimintaa. Poliisin on siksi toimittava omien ohjeiden ja linjausten mukaisesti huomioimalla annettavan lain ja sen esitöiden linjaukset sekä oman hallinnon antamat toiminnalliset ohjeet. On toivottavaa, että kansalaisten yhdenmukainen kohtelu rajoitusten asettamisessa ja niiden valvonnassa voidaan edellä mainituilla linjauksilla ja oikeuslähteillä varmistaa. Tämä on erittäin epävarma asia, kun tilanne on sekä kansalaisille että poliisille erilainen verrattuna huomattavasti selkeämpään Uudenmaan rajan sulkuun ja sen yhteydessä tehtyihin liikkumisrajoituksiin.

Säädettyä lailta edellytetään tarkkarajaisuutta, kun rajoituksen kohteena on perusoikeutena turvattu liikkuminen. Poliisin suorittama valvonta tulee kohdistumaan ensisijaisesti pääkaupunkiseudulla niihin alueisiin ja paikkoihin, joihin ihmisten kokoontuvat. Näitä ovat erityisesti julkiset tilat kuten kauppakeskukset ja liikenneasemat.

Liikkumisrajoitusten valvonnassa ei voida ryhtyä kovin pitkälle meneviin selvityksiin. Lähtökohtana on, että poliisin pysäyttämä esittää selvityksen liikkumisen välttämättömyydestä. Poliisin arvioitavaksi jää, onko selvitys sellainen, että liikkumista ei ole syytä estää. Poliisipartiolle asetetaan vaatimus tunnistaa myös valehtelu. Riittääkö pelkkä epäily valehtelusta liikkumisen estämiseen, jää avoimeksi. Ennakkolupia poliisi ei tule myöntämään, mikä oli linjauksena Uudenmaan sulussa. Asiat ratkaistaan hyvin pitkälle poliisin kenttätoiminnassa ja sen esimiesjärjestelmässä niin, ettei yksittäisen kansalaisen paikallapysymisvelvollisuus ei tulisi tarpeettomasti kestämään kohtuuttoman pitkää aikaa.

Viranomaistoimintaan liikkuvia on pääkaupunkiseudulla paljon. On kärkeä-oikeuteen ja hovioikeuteen kutsuttuja asianosaisia, todistajia ja asianajajia. Kutsuja on annettu osalle poissaolosakon uhalla. Poliisin ulkomaalaisvalvontaan on kutsuttu ihmisiä, joiden poliisiasemalle tulo muodostaa terveysriskin, jos halutaan kohtaamisia välttää, tulee samalla eteen tilanne, että valvonnassa poliisi nimenomaan kohtaa ihmisjoukkoja. Tämä on ristiriitaisista esitetillä lailla tavoiteltavien tärkeiden päämäärien kannalta. Samalla se on ristiriidassa terveysturvallisuuden kanssa, kun poliisitoiminnassa on juuri nyt erityinen tarve suojata omaa henkilökuntaa ja välttää se, että suuri

osa poliisiresursseista on joko altistunut tai sairastunut viruksen muunnokseen.

Esitykseen sisältyy pitkä luettelo niistä perusteista, joilla liikkuminen on sallittua. Arvioitaessa poikkeamisen perusteita, herää kysymys, miten nämä asiat voidaan perustella valvontaa suorittavalle yksittäiselle poliisi-partiolle. Työhön perustuva liikkuminen ja sen välttämättömyyden arviointi lienee poliisille helpointa: Selvityksenä voi olla työpaikan henkilökortti ja työaikana tapahtuva liikkuminen.

Onko tarkoitus, että esimerkiksi kesämökin omistamisesta sinne liikkuvan tulee esittää selvitys verotuspäätöksestä, kiinteistörekisteriotteesta tai vuokrasopimuksesta, että hänellä ylipäättään on olemassa ja käytettävissä vapaa-ajan asunto, jolloin liikkumisperuste on olemassa?

Maskitta liikkuvalla annettava rikesakko on varsin tuntuva seuraamus. Selkeä sanktio kuitenkin selkeyttää ja siten myös helpottaa poliisin valvontatehtävää. Ennen kaikkea esitetyllä seuraamuksella on huomattava ennalta estävä merkitys. Sen lisäksi sanktiopakolla luodaan voimakasta sosiaalista painetta käyttää maskia liikuttaessa yleisillä paikoilla.

Kolmen viikon ajaksi säädettävä liikkumisrajoitus tulee tiedottaa ja viestiä tehokkaasti. Pääkaupunkiseudun poliisilaitosten alueella asuu eniten ulkomaalaisia, jotka eivät ymmärrä yleisiä kieliä ja joilla ei sellaista veloitettakaan ole. Kun lakiehdotukseen sisältyy paljon liikkumistarpeen poikkeamaperusteita, korotustuvat lainsäädäntöön entistä suuremmat paineet rajoitusten tarkkarajaisuudelle sekä niiden ymmärrettävyydelle. Muutoin poliisille aiheutuu huomattavia vaatimukset sen osoittamiseksi, että ulkomaalaistaustainen on ymmärtänyt sekä kielellisesti että sisällöllisesti liikkumisrajoitukset niin, että hän voi tiedostaa, milloin niiden rikkominen on mahdollista ja milloin sen on tahallista ja rangaistavaa.

Liikkumisrajoitusten valvontaa varten poliisilaitokset perustavat erilliset organisaatiot ja varaavat valvontaresurssit. Tämä johtaa muiden poliisiin tehtävien siirtämiseen. Rikostorjunnasta ja lupapalveluista joudutaan varaamaan resursseja valvontaan, mikä heikentää näiden toimintojen tuloksellisuuttaja sitä kautta myös vaikuttaa myös asiakkaitten oikeudelliseen asemaan saada ilman aiheetonta viivästystä esitutkinta- tai muita poliisipalveluita. Valvonnan aiheuttamat kustannukset tulevat olemaan esityksen mukaan 145 000 euroa viikossa valvontaa suorittavaa poliisilaitosta kohti. Kolmen viikon pituinen valvonta tarkoittaa lähes 0,5 M€ suuruista ylimääräistä kustannusta, johon poliisilaitoksen kehyksessä ei ole varoja.

Uuden valvontatehtävän osalta tulisi miettiä myös rokotusjärjestystä ja poliisin rokottamista. Poliisi on jatkuvasti tekemisissä koronaviruksen kanssa ja uusi tehtävä lisää tartuntariskiä. Poliisin rokottaminen lisäisi työturvallisuutta.

Poliisipäällikkö

Timo Saarinen

Poliisilakimies

Keijo Suuripää

Asiakirja on sähköisesti allekirjoitettu asianhallintajärjestelmässä. Poliisi 29.03.2021 klo 12:56. Allekirjoituksen oikeellisuuden voi todentaa kirjaa-
mosta.